



RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMAN

RIKSDAGENS
JUSTITIEOMBUDSMANS
BERÄTTELSE ÅR
2024

Rättigheter för personer
med funktionsnedsättning

3.4

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt lagen om riksdagens justitieombudsman sköter justitieombudsmannen tillsammans med Människorättscentret och dess människorättsdelegation främjandet, skyddet och övervakningen av genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessa oberoende nationella mekanismens ovan nämnda aktörer bildar Finlands nationella människorättsinstitution, vars första gemensamma specialuppgifts innehåll har redogjorts mer omfattande senast i 2022 års berättelse.

Under verksamhetsåret avgjordes laglighetsövervakningsärendena av BJO Maija Sakslin och föredragande var referendarierådet som sektionschef (huvudföredragande) Minna Verronen, äldre justitieombudsmannasekreterare Juha-Pekka Konttinen och notarie Sofie Roininen.

Justitieombudsmannen har enligt överenskommelse med Människorättscentrets direktör utsett kansliets interna funktionsnedsättningsgrupp, där utöver de ovan nämnda föredragandena även referendarierådet Tapio Rätty samt Människorättscentrets sakkunniga Sanna Ahola och Mikko Joronen verkar. Två medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen var sakkunnigmedlemmar i människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK).

3.4.1 DEN NATIONELLA MÄNSKORÄTTSDENKATIONENS VERKSAMHET

MÄNSKORÄTTSDENKATIONEN

Riksdagens justitieombudsman tillsatte en ny människorättsdelegation i början av 2024. Samtidigt organiserades en permanent sektion under människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK). Vid kommitténs första möten valdes sakkunnigmedlemmar som är insatta i rättigheter för personer med funktionsnedsättning och en handlingsplan för 2025 utarbetades.

Människorättscentret främjar forskningen om funktionsnedsättningar och datainsamlingen i samarbete med olika forskningsinstitut och enskilda forskare. Människorättscentret främjar kännedomen om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess skyldigheter även genom att översätta allmänna kommentarer av kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD-kommittén) vilka preciserar enskilda artiklar. Under berättelseåret publicerade Människorättscentret på finska och svenska en allmän kommentar om rätten till arbete och sysselsättning för personer med funktionsnedsättning (artikel 27).

Under berättelseåret gav Människorättscentret bland annat ett utlåtande om regeringens lag om funktionshinderservice och dess samband med skyldigheterna i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning EOAK/2200/2024. Människorättscentret inledde ett projekt om användningen av rättsmedel bland personer med funktionsnedsättning. I projektet utreds i vilken utsträckning personer med funktionsnedsättning är tvungna att förlita sig på rättsmedel för att få tillgång till de tjänster de anser sig ha rätt till. Resultaten från projektet publiceras under 2025.

Funktionsnedsättningsgruppen uppdaterade sitt verktyg för självutvärdering som stöder självbestämmanderätten inom specialomsorgen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Verktyget består av domstolarnas och laglighetsövervakarnas rätts- och avgörandepraxis och frågor som hjälper aktörer som ordnar specialomsorger att självständigt bedöma hur väl boendeserviceenheternas verksamhet och verksamhetssätt stöder och stärker klienternas självbestämmanderätt. Verktyget finns på Människorättscentrets webbsida.

Även i laglighetsövervakningen har biträdande justitieombudsmannen rekommenderat att de som anordnar och producerar boendeservice för personer med intellektuell funktionsnedsättning använder verktyget för självutvärdering som stöd för egenkontrollen. Funktionsnedsättningsgruppen uppdaterade också inspektionsblanketten om tillgänglighet som används vid alla JO:s inspektioner.

I december 2024 ordnade Människorättscentret tillsammans med Tröskeln rf det tredje Kalle Könkkölä-symposiet, vars tema grundade sig på artikel 4.3 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och den allmänna kommentaren om artikeln av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Under evenemanget behandlades faktiska möjligheter för organisationer och råd för personer med funktionsnedsättning att påverka i välfärdsområdena och möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att fungera i politiken.

NATIONELLT SAMARBETE

Funktionsnedsättningsgruppen har haft myndighetssamarbete och möten med Valvira och regionförvaltningsverken, diskrimineringsombudsmannens byrå, barnombudsmannen, diskriminerings- och jämställdhetsnämnden och THL samt olika intressentgrupper. Samarbetet med Valvira och regionförvaltningsverken har bland annat skett i samband med inspektioner och val av inspektionsobjekt.

Medlemmarna i funktionsnedsättningsgruppen föreläste och höll inledningsanföranden om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning vid olika utbildnings- och expertevenemang. Människorättscentret utbildade också förvaltningsmyndigheten för EU:s fond för inrikes frågor om skyldigheterna enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Människorättscentret deltog som sakkunnig i uppföljningsgruppen för stärkande av klientens och patientens självbestämmanderätt, i delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) och delegationen för rättigheter för personer med talskada och i det arbete som utförs av uppföljningskommittén för EU:s strukturfonders program Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027.

Funktionsnedsättningsgruppen följer verksamheten och kommunikationen i riksdagens samarbetsgrupp för funktionshinderärenden (VAMYT) samt deltog i de evenemang som gruppen ordnar.

INTERNATIONELLT SAMARBETE

Människorättscentret deltog i arbetet i ENNHRI:s arbetsgrupp som fokuserar på konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Arbetsgruppen behandlade bland annat EU:s verksamhet som part i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och människorättsinstitutionernas arbete samt diskuterade hur artificiell intelligens påverkar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Människorättscentret samarbetade också med det nordiska välfärdscentret som lyder under Nordiska ministerrådet.

3.4.2 LAGLIGHETSÖVERVAKNING

Justitieombudsmannen övervakar att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning tillgodoses vid alla myndigheter och alla privata instanser som sköter offentliga uppdrag, oberoende av vilket förvaltningsområde myndigheten eller instansen tillhör. Alla klagomål statistikförs i första hand enligt de myndighetsinstanser och förvaltningsområden (socialvård, socialförsäkring, hälso- och sjukvård, undervisnings- och kulturmyndigheter osv.) som avgörandena berör och laglighetsövervakningsärenden som gäller rättigheter för personer med funktionsnedsättning syns inte som en egen grupp i justitieombudsmannens statistik. En del av de avgjorda laglighetsövervakningsärendena som gällde rättigheter för personer med funktionsnedsättning hörde till flera förvaltningsområden. I det här avsnittet refereras ärenden där tillgodoseendet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning är centralt, oavsett förvaltningsområde. Laglighetsövervakningen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har granskats i ett separat avsnitt i årsberättelsen sedan 2014.

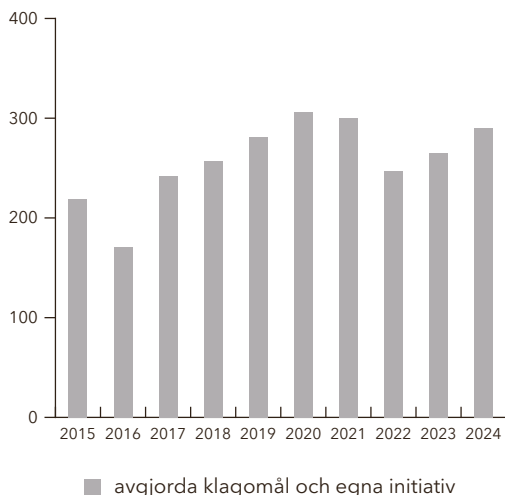
I konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning definieras personer med funktionsnedsättning som personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra. Till exempel personer med minnessjukdom och psykiatriska patienter omfattas därmed av konventionens tillämpningsområde.

Laglighetsövervakningen av rättigheter för personer med funktionsnedsättning har i synnerhet riktats mot rätten till oundgänglig omsorg, tillgodoseendet av den rätten till tillräckliga hälsovårds- och sjukvårdstjänster som hör till vars och ens grundläggande rättigheter samt jämlikhet, rättssäkerhet, tillgänglighet och tillgång samt tillgodoseende av självbestämmanderätt och delaktighet i samhället. Det allmänna ska, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa.

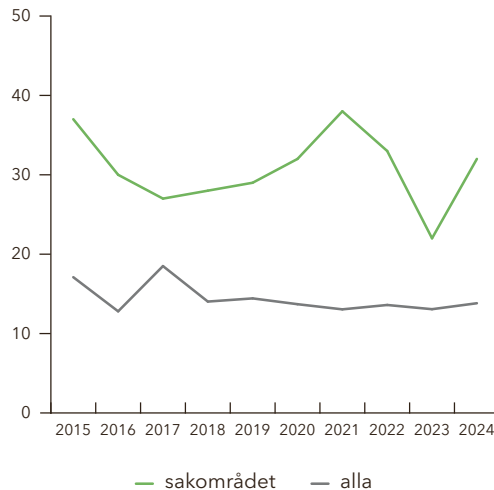
Välfärdsområdenas funktionshinderservice (socialvård) är ett viktigt objekt för laglighetsövervakningen. Många klagomål gällde brister i upprättandet av serviceplaner och specialomsorgsprogram, rådgivning och handledning om tjänster, dröjsmål och felaktigheter i besluts- och handläggningsprocesser samt verkställandet av beslut och i annan behandling av ärenden.

Inspektionerna är en viktig del av laglighetsövervakningen, eftersom en person med funktionsnedsättning inte alltid själv förmår klaga. Ofta görs inspektionerna utan förhandsanmälan. Vid inspektionerna av boende- och anstaltstjänster övervakas såväl offentliga som privata aktörer som tillhandahåller service för personer med funktionsnedsättning och deras egenkontroll samt de välfärdsområden som ansvarar för att ordna och övervaka servicen. Privata serviceproducenter har ansetts sköta offentliga uppgifter när de producerar sina tjänster som köptjänster eller mot servicesedlar på uppdrag av en myndighet. JO övervakar också andra särskilda tillsynsmyndigheter med övervakningsansvar, som exempelvis Valvira och regionförvaltningsverken.

Justitieombudsmannen kan i egenskap av nationellt besöksorgan (OPCAT) anlita sakkunniga som justitieombudsmannen utsett och som har sådan sakkunskap som är betydelsefull med tanke på besöksorganets inspektionsuppgift. JO har bland annat experter inom hälso- och sjukvård till sitt förfogande. Två av experterna är läkare för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Därtill kan man kalla in experter, som själva har en funktionsnedsättning. Efter att experterna fått utbildning, kan JO bjuda dem med som experter vid inspektioner som genomförs vid OPCAT-objekt.



Avgjorda klagomål och egna initiativ 2015–2024.



Åtgärdsprocent under åren 2015–2024.

KLAGOMÅL OCH EGNA INITIATIV

Sammanlagt 289 klagomål och egna initiativ som statistikförts inom sakområdet avgjordes inom olika förvaltningsområden (265 år 2023), varav 88 (30,4 %) ärenden ledde till åtgärder. Åtgärdsprocenten var större än året innan (22 %) och precis som tidigare år betydligt högre än genomsnittet för justitieombudsmannens kansli (13,8 %). Största delen av biträdande justitieombudsmannens åtgärdsavgöranden var uppfattningar 74 (50 år 2023) och 6 (5) ärenden ledde till andra åtgärder. I tre avgöranden gavs en anmärkning (inom socialförsäkringens och socialvårdens förvaltningsområden). Åtgärdsavgöranden och inspektioner vars ärendenummer har märkts med * kan läsas på justitieombudsmannens webbsida www.ombudsman.fi.

De flesta avgörandena som berörde personer med funktionsnedsättning, 200 stycken (170 år 2023), ingick precis som tidigare år i socialvårdens förvaltningsområde. Valfördsområdenas uppgift har varit att fråna och med den 1 januari 2023 ordna socialservice, såsom specialomsorger om personer med intellektuell funktionsnedsättning och service och stöd på grund av funktionsnedsättning samt service för personer med minnessjukdom.

I fråga om service enligt lagen om funktionshinderservice (139 avgöranden, 121 år 2023) gällde 14 (29 år 2023) avgöranden personlig assistans och 37 (29 år 2023) ärenden gällde färdtjänst.

24 avgöranden (13 år 2023) gällde rättigheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning och 27 (13 år 2023) ärenden gällde rättigheter för äldre personer med funktionsnedsättning (minnessjuka). I sakområdet socialvård inkluderades också tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning där Folkpensionsanstalten ordnar servicen. Övervakningen och främjandet av rättigheterna för personer med minnessjukdom eller andra funktionsnedsättningar beskrivs också i avsnitt 4.13 om äldre personers rättigheter i denna berättelse.

Under berättelseåret avgjordes 28 ärenden (24 år 2023) som gällde personer med funktionsnedsättning som omfattades av socialförsäkringens och 37 ärenden som gällde hälso- och sjukvård (37 år 2023) samt 15 ärenden som gällde undervisning (15 år 2023).

Klagomål i anknytning till tjänster enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp gällde bland annat beslutsfattande om tjänster och klientavgifter, sektorsövergripande och professionellt samarbete, möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i planeringen och beredningen av förnyelser i servicen, rådgivning och handledning om tjänster, bemötande av klaganden i kundbetjäningssituationer eller vid boendeenheter, bedömningen av servicebehovet, dröjsmål i behandlingen av ansökningar eller klagomål, tillämpningsanvisningar för välfärdsområdets tjänster och anordnande av service. Man bedömde Folkpensionsanstaltens (FPA) förfarande i fråga om att bevilja förmåner, såsom handikappbidrag och rehabiliteringsstöd, och som anordnare av tolkningstjänster samt krävande medicinsk rehabilitering.

Inom undervisningens förvaltningsområde är brister i stödet för lärande och skolgång samt i det tillhörande förvaltningsförfarandet och beslutsfattandet (469/2023) ofta återkommande klagomål i JO:s laglighetsövervakning.

INSPEKTIONER

Vid i princip alla inspektioner av boende- och institutionsenheter för personer med funktionsnedsättning, såsom för personer med intellektuell funktionsnedsättning, svår funktionsnedsättning och minnessjukdom och av psykiatriska sjukhus förenas två av de specialuppgifter baserade på internationella överenskommelser (CRPD och OPCAT) som justitieombudsmannen tilldelats. Under berättelseåret gjordes det sammanlagt 10 sådana inspektioner. Inspektionerna gällde boende- och institutionsenheter för klienter med funktionsnedsättning (2), boendeenheter för äldre (med minnessjukdom) (5) och verksamhetsenheter som tillhandahåller psykiatrisk sjukhusvård (3).

Under berättelseåret inspekterades på förordnande av BJO följande boende- och institutionsenheter för klienter med funktionsnedsättning:

- Attendo Oy:s Attendo Muurain, boendeenhet för individuellt boende och serviceboende med heldygnsvård för personer med intellektuell funktionsnedsättning, Salo [2641/2024*](#)
- Boendeenheten Äppelgården i Östra Nylands välfärdsområde, Borgå [3126/2024*](#)

Observationer som gjorts i egenskap av nationellt besöksorgan beskrivs i avsnitt 3.5 i denna berättelse.

UTLÅTANDEN

BJO gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen om ändring av lagen om funktionshindersservice och 4 § i socialvårdslagen ([2180/2024*](#)).

BJO gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet om regeringens proposition till riksdagen (RP 122/2024 rd) med förslag till lagar om ändring av lagen om funktionshindersservice och 4 § i socialvårdslagen [5892/2024*](#).

BJO gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet om riksdagens justitieombudsmans berättelse B 15/2024 rd för 2023 [478/2024](#).

3.4.3 OBSERVATIONER OM TILLGÄNGLIGHET

Främjande av tillgänglighet, tillgång och delaktighet är genomgående teman i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som beaktas särskilt i JO:s inspektionsverksamhet, men också i den övriga laglighetsövervakningen. För människor med funktionsnedsättning är en tillgänglig miljö och tillgång till information en absolut förutsättning för ett självständigt liv och möjligheter på samma villkor. Utgångspunkten för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är att man i all verksamhet genomgående ska beakta kraven på tillgänglighet eftersom dessa ofta är en förutsättning för att tillgodose andra rättigheter. Därför har man vid inspektioner inom olika förvaltningsområden regelbundet fäst uppmärksamhet vid frågor som gäller tillgänglighet.

Funktionsnedsättningsgruppen har utarbetat ett frågeformulär som används för att utreda inspektionsobjektets tillgänglighet (t.ex. inspektioner vid utsökningsverkets verksamhetsenhet [1451/2024*](#) och MDB:s enhet för förmyndarverksamhet [3050/2024*](#)).

Vid inspektioner av fängelser och polisinrättningar fästs allmänt uppmärksamhet vid om det i förvaringslokalerna finns en s.k. tillgänglighetsanpassad cell som lämpar sig för personer med rörelse- och funktionsnedsättning. Till exempel vid inspektionen av polisinrättningen [3108/2024*](#) rekommenderade JO att polisinrättningen låter göra en tillgänglighetskartläggning och vidtar nödvändiga åtgärder för att förbättra utrustningsnivån i tillgänglighetsanpassade cellen (bl.a. stödräcken och larmsystem). Vid inspektionen av ett fängelse [1492/2024*](#) ansågs det positivt att tröskeln till den tillgänglighetsanpassade cellen hade sänkts efter den föregående inspektionen, bidéduschens slang hade förlängts och larmknappen hade ersatts med ett larmsnöre som hängde från taket.

Vid inspektionen av FPA 1939/2024 ansåg BJO det motiverat att Folkpensionsanstalten utan dröjsmål utreder behovet av en induktionsslinga vid servicestället och vid behov skaffar den för att trygga smidigheten vid uträttande av ärenden för personer med nedsatt hörsel. Vid inspektionen av en rättshjälpsbyrå [1452/2024*](#) fästes uppmärksamhet vid att de gamla lokalerna delvis var otillgängliga (bl.a. en tung dörr). Rättshjälpsbyrån höll på att flytta till nya lokaler där tillgänglighetsfrågorna på basis av vad som sades hade beaktats bättre.

Vid inspektionerna av social- och hälsovårdsenheter (t.ex. boendeenheter för personer med funktionsnedsättning) fästs särskild uppmärksamhet vid tillgängligheten och funktionaliteten vid ingången och inomhus. Även enhetens gårdsområden, tillgängligheten i närliggande miljö och på parkeringsplatserna samt möjligheterna att använda kollektivtrafiken granskas. Till exempel vid inspektionen av en boendeenhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning bedömdes ovan nämnda saker, men inga nämnvärda brister observerades i dem [2641/2024*](#). Tillgängligheten i lokalerna vid en annan boendeenhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning hade granskats av välfärdsområdets tillgänglighetsexpert och lokalerna uppfyllde i huvudsak kriterierna för tillgänglighet. Några utvecklingsobjekt i anslutning till tillgängligheten hade enligt planen placerats som ändringsarbete i lokaltjänsterna [3126/2024*](#).

På sjukhusets psykiatriska avdelning hade tillgängligheten beaktats relativt väl i samband med renoveringen av avdelningarna. På en avdelning var man dock tvungen att flytta saker i tvättrummet i anslutning till tillgänglighetsanpassade toaletten så att en person som använde rullstol fick plats att tvätta sig. Lokalerna på alla avdelningar vid enheten för äldrepsykiatri var inte lämpliga för äldre patienter. Till exempel räcken kunde saknas på avdelningen och sängarna var inte lämpliga för äldre personer [341/2024*](#). Vid inträdet till psykosavdelningen på ett annat sjukhus observerades olika tillgänglighetsproblem [6721/2024*](#).

De oanmälda inspektionerna av röstningsställen på anstalter vid presidentvalet 8012/2023* gjordes vid verksamhetsenheter inom social- och hälsovården, som i princip var tillgängliga. Röstningslokalerna hade valts så att personer som använde olika hjälpmedel för att röra sig kunde ta sig till dem. Även belysningen och eventuella förstoringsglas som kunde behövas hade beaktats på röstningsstället.

Även i vissa klagomålsavgöranden bedömdes förverkligandet av tillgängligheten. BJO ansåg till exempel att stadens förfarande vid huvudbiblioteket och ordnandet av förhandsröstningsstället där inte uppfyllde de lagstadgade kraven på jämlik behandling av människor, eftersom rampen som leder till huvudbiblioteket inte var tillgänglig på grund av väderleksförhållandena. Alla röstande ska om möjligt garanteras obehindrat tillträde till röstningsstället 516/2024*. Polisinrättingens uppmärksamhet fästes bland annat vid brister i tillgängligheten och rimliga anpassningar i polisfängelsets lokaler. JO ansåg det vara uppenbart att polisfängelsets lokaler inte var tillgängliga och att de inte uppfyller kraven i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen gällande frihetsberövade med rörelsehinder 151/2023*.

3.4.4 AVGÖRANDE INOM SOCIALVÅRDSOMRÅDET

BEREDSKAP FÖR PERSONLIGA ASSISTENTERS STREJK

BJO undersökte på eget initiativ 3782/2023* hur välfärdsområdena hade förberett sig på att trygga nödvändig hjälp för personer med svår funktionsnedsättning i en störningssituation som orsakats av den riksomfattande strejken för personliga assistenter. BJO ansåg att de myndigheter som ansvarar för tillsynen och styrningen av social- och hälsovården under ledning av social- och hälsovårdsministeriet hade vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att förbereda sig för personliga assistenternas strejk och säkerställa att personlig assistans kan tryggas i välfärdsområdena även under störningssituationen.

BJO betonade allmänt att välfärdsområdet med beaktande av de individuella behoven och livssituationen för en person med svår funktionsnedsättning ska se till att de beviljade tjänsterna också ordnas vid avbrott eller störningar i tjänsten. Detta innebär att välfärdsområdet under störningssituationer utan avbrott ska bedöma att rätten till tillräcklig service för en klient med funktionsnedsättning tillgodoses på det sätt som grundlagen förutsätter och att nödvändig omsorg tryggas.

Av välfärdsområdenas svar kunde man observera att det hade förekommit variationer i kommunikations- och informationssätten gällande personliga assistenternas strejk i olika välfärdsområden. BJO anser att ett aktivt och personligt kommunikationssätt kan anses vara effektivare i störningssituationer som gäller servicen för personer med funktionsnedsättning och i beredskapen inför situationen.

I kommunikationen om störningssituationer ska man särskilt beakta klientens individuella situation och till exempel de beredskapsplaner som nämns i tjänsteinnehavarnas beslut och klientplanen samt eventuella klientspecifika önskemål och rimliga anpassningar som gäller kommunikationen. I den individuella (klientspecifika) beredskapen och planerna för den bör man alltså särskilt beakta de personer med funktionsnedsättning som behöver stöd för att få information och kommunicera i störningssituationer.

FÖRSUMMELSER OCH BRISTER I ORDNANDET OCH VERKSTÄLLANDET AV SERVICE SAMT I TILLGODOSEENDET AV RÄTTSSKYDDET

Tre åtgärdsavgöranden handlade om lagenligheten i verkställandet och ordnandet av de mest krävande tjänsterna för personer med funktionsnedsättning för barn och unga, såsom dagverksamhet och tillfälliga vårdperioder. I det första fallet 1148/2023* ansåg BJO att välfärdsområdet hade försummat att ordna tillfällig specialomsorg för den klagandes son efter att en utomstående tjänsteproducent hade avbrutit produktionen av tjänsten. BJO ansåg att tjänsteansordnarens förfarande var klandervärt, eftersom servicen för personer med funktionsnedsättning hade misslyckats med att till fullo verkställa det gynnsamma beslutet om tjänster inom tillfällig vård inom specialomsorgen och servicen (tillfällig vård) hade inte ordnats till fullo i enlighet med tjänsteinnehavarens beslut och i enlighet med det individuella behovet. När det är fråga om en lagstadgad uppgift ska anordnaren av tjänster se till att en person med funktionsnedsättning får service i den omfattning och med sådana verksamhetsformer som särskilt har beslutats i bedömningen av servicebehovet och i de servicebeslut som gäller hen.

När sökandet efter en lämplig plats för tillfällig vård är under arbete är det särskilt viktigt att utöka den service som behövs i det egna hemmet för personen med funktionsnedsättning och vid behov överväga att ordna andra alternativa serviceformer och stödåtgärder. Ett överklagbart beslut ska fattas om anordnandet av tjänsten förhindras (indragning), om det av någon anledning anses omöjligt att genomföra den tjänst för tillfällig vård inom specialomsorger som klienten beviljats.

I ett annat ärende 872/2023* bedömde BJO välfärdsområdets förfarande med tanke på det lagstadgade ansvaret för att ordna social- och funktionshinderservice samt tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. BJO delgav välfärdsområdet sin uppfattning om välfärdsområdets lagstridiga försummelse att ordna tillfällig vård och närståendevårdarens ledighet i en situation där det inte hade hittats en lämplig plats hos utomstående serviceproducenter för den klagandes dotter. Välfärdsområdet hade försummat att till fullo verkställa de gynnsamma besluten om tillfällig vård och närståendevårdarens ledighet. I bedömningen av hur klandervärt förfarandet var beaktade BJO att familjen inte alltid hade medverkat till genomförandet av servicen, eftersom alla tjänster som erbjöds inte hade tagits emot.

Välfärdsområdets verksamhet får inte leda till att rättigheterna för en person med svår funktionsnedsättning inskränks eller att tillgodoseendet av dem förhindras. Den myndighet som ansvarar för att ordna servicen ska utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder om det förekommer brister i tillgången till service eller kvaliteten på den service som ska ordnas eller om ordnandet av servicen äventyrar tillgodoseendet av klientens personliga intressen.

Om situationen beträffande de mest krävande tjänsterna för personer med funktionsnedsättning försvåras avsevärt, ska välfärdsområdet allvarligt överväga att utveckla den egna serviceproduktionen så att tjänsterna för de mest sårbara personerna med funktionsnedsättning kan ordnas och genomföras till fullo och jämlikt.

BJO bad välfärdsområdet meddela hur tillgången till krävande service för personer med funktionsnedsättning ser ut 2024 och vilka åtgärder hens beslut eventuellt har föranlett.

Välfärdsområdet meddelade i maj 2024 att det fortfarande fanns utmaningar i tillgången till krävande service för personer med funktionsnedsättning, men i välfärdsområdet arbetar man målmedvetet för att förbättra situationen på olika sätt (i servicestrategin har man konstaterat att produktionen av boende med särskilt krävande stöd ökar som egen serviceproduktion, i investeringsplanen har man reserverat finansiering för boendeenheter för krävande boende inom servicen för personer med funktionsnedsättning för åren 2025–2028 och man strävar efter att ändra den egna serviceverksamheten så att den svarar på de mer krävande klientbehoven).

I det tredje fallet 1149/2023* hade klaganden varit tvungen att ty sig till sekundära rättsmedel (klagomål), eftersom myndigheten inte hade fattat ett överklagbart beslut om att en tjänst som skaffats som köpt tjänst (dagverksamhet) upphört. I beslutet skulle de orsaker som ledde till att tjänsten upphörde borde ha framkommit. BJO kritiserade en utomstående servicegivares förfarande att säga upp/avsluta en klients service (dagverksamhet), eftersom varken klienten (eller föräldrarna) hade hörts i ärendet innan beslutet om att avsluta servicen fattades. Avslutandet av tjänsten hade kommit som en överraskning för den klagande och anordnaren av tjänster och det hade inte skett i samförstånd mellan parterna utan ensidigt och plötsligt av servicegivaren. Servicegivaren borde ha agerat i ärendet tillsammans med samkommunen för social- och hälsovård och klienten (och klientens representanter) i högre grad.

Tillhandahållandet av socialvård av god kvalitet förutsätter samarbete och växelverkan med klienten och den aktör som ordnar och genomför socialvården. När avslutandet av en tjänst med kort varsel kommer som en överraskning för parterna (även för anordnaren av tjänster), är det inte fråga om socialvård av god kvalitet.

Beslutsfattandet inom socialvården ska alltid grunda sig på en bedömning av det individuella servicebehovet som görs på basis av funktionsförmågan och förhållandena hos personen med funktionsnedsättning. I sitt avgörande 7267/2023* betonade ställföreträdaren för BJO att man för att trygga kontinuiteten i ordnandet ska börja granska specialomsorgsprogrammet i god tid före den planerade tidpunkten för justering och alltid när servicehelheten ändras. Att enbart ansvaret för att ordna tjänsten (till exempel eftermiddagsvård) överförs från välfärdsområdets socialväsande till kommunens undervisningsväsende är inte en godtagbar grund för att inte bevilja tjänsten som specialomsorg.

Under berättelseåret fäste BJO välfärdsområdets uppmärksamhet vid de brister som observerats i beslutsfattandet. I det första fallet fäste BJO i sitt avgörande 1239/2024* välfärdsområdets funktionshinderservice uppmärksamhet vid att det för att tillgodose klientens rättsskydd är viktigt att klienten får ett överklagbart beslut med anledning av sin ansökan till socialvården. Om klienten inte vill ta emot en viss tjänst som tillhandahålls av en myndighet, ska myndigheten ändå bedöma klientens möjligheter att klara av nödvändiga dagliga sysslor utan att klientens viktiga personliga intressen äventyras. Om myndigheten och klienten är oeniga om servicemängden, sättet att ordna servicen eller verkställandet av beslutet, ska myndigheten i första hand avgöra ärendet på ett sätt som beaktar och motsvarar klientens intresse.

I det andra fallet 7826/2023* fäste BJO välfärdsområdets uppmärksamhet vid att man inte kan låta bli att fatta ett beslut med hänvisning till att myndigheten inte har tillgång till alla nödvändiga uppgifter på grund av klientens egen passivitet. Klienten har i varje fall rätt att få sitt ärende behandlat samt att få ett överklagbart beslut även om klienten inte själv medverkar i utredningen av sitt ärende.

I det tredje fallet 505/2024 kritiserade BJO välfärdsområdets beslutsfattande, eftersom den klagande hade fått ett positivt beslut, även om hen inte hade beviljats personlig assistans dygnet runt som hen ansökt om, och detta framgick inte av beslutet där servicen hade beviljats endast för vissa klockslag. Klientens ansökan om personlig assistans hade de facto inte avgjorts i fråga om assistans nattetid.

Biträdande justitieombudsmannen delgav välfärdsområdet sin uppfattning om att beslutsfattandet skett felaktigt. Välfärdsområdet hade försummat att behandla klientens ansökan på behörigt sätt och hade genom sitt förfarande kunnat äventyra tillgodoseendet av klientens rättsskydd. Välfärdsområdet borde ha fattat ett överklagbart beslut med anledning av klientens ansökan även i fråga om personlig assistans nattetid på basis av de uppgifter som finns tillgängliga inom socialvården. I beslutet framfördes inte vilken service klienten ansökt om som inte kunde beviljas i beslutet och varför servicen inte hade kunnat beviljas. Ett motiverat beslut tryggar klientens rätt till rättsskydd som tryggas i grundlagen.

I samma avgörande konstaterade BJO på en allmän nivå i fråga om ordnandet av serviceboende att välfärdsområdet ska se till (ansvar för ordnandet) att en person med funktionsnedsättning har en faktisk möjlighet att få service i den omfattning som fastställts separat i beslutet som gäller hen. Välfärdsområdet kan ordna personlig assistans som en del av det serviceboende enligt lagen om funktionshinderservice som beviljas en person med svår funktionsnedsättning. Service i anslutning till serviceboende kan också ordnas som service enligt den primära lagstiftningen (till exempel hemvård enligt socialvårdslagen), förutsatt att den avgiftsfria servicen inte därigenom blir avgiftsbelagd. Serviceboende i hemmet kan ordnas till exempel med hjälp av personlig assistans, hemvård och trygghetstelefon.

BJO ansåg i ärende 5643/2023* att det hade varit bra om en tjänsteinnehavare inom funktionshinderservicen i oklara situationer hade hänvisat klienten att i sin ansökan närmare utreda vilka ändringsarbeten i bostaden hen vill ansöka om och hur hen önskar att de genomförs. Detta tillvägagångssätt skulle också ha främjat tillgodoseendet av klientens rättsskydd.

I sitt avgörande 4592/2023* betonade BJO att beviljandet av personlig assistans inte kan vara beroende av om den privata serviceproducenten kan rekrytera personliga assistenter. I justitieombudsmannens avgörandepraxis har man ansett att myndigheten ska överväga att använda andra sätt att ordna service, om förutsättningarna för erhållande av service uppfylls enligt bedömning, men servicen inte kan tillhandahållas på ett visst sätt. Med tanke på socialvårdsklientens rättsskydd är det särskilt viktigt att klienten utan ogrundat dröjsmål får ett överklagbart beslut på sin ansökan, senast inom den i lagen föreskrivna tiden.

HANDLÄGGNINGSTIDEN – FÖRSUMMELSER AV MYNDIGHETERNAS SKYLDIGHETER

I fallet 4592/2023* var det fråga om en fördröjning i bedömningen av servicebehovet för en klient på hälsovårdscentralens vårdavdelning, som BJO ansåg ha pågått i sin helhet orimligt länge. Myndigheten är skyldig att slutföra bedömningen av servicebehovet utan ogrundat dröjsmål och klientens servicebehov ska därefter följas upp med hjälp av den klientplan som utarbetas för klienten. Välfärdsområdet hade agerat i strid med lag när det inte hade utarbetat en klientplan för att tillhandahålla och följa upp servicen för klienten för en person med funktionsnedsättning som behövde särskilt stöd.

I fallet 896/2023* fungerade välfärdsområdet som vikarierande lönebetalare för en personlig assistent och lönebetalningen till assistenten hade fördröjts efter att välfärdsområdet hade börjat i kommunens ställe som vikarierande lönebetalare. Enligt klaganden fanns det risk för att assistenten lämnar arbetet eftersom assistenten inte fick lön i tid. BJO ansåg att dröjsmålet i välfärdsområdets lönebetalning var klandervärt. I bedömningen av hur klandervärt dröjsmålet var hade BJO beaktat att välfärdsområdet har ett särskilt ansvar för att ordna personlig assistans för en person med svår funktionsnedsättning. Det välfärdsområde som fungerar som vikarierande lönebetalare ska då se till att dröjsmålet med lönebetalningen inte äventyrar eller hindrar användningen av personlig assistans. En person med svår funktionsnedsättning ska ha en faktisk möjlighet att använda personlig assistans som beviljats hen som subjektiv rätt och välfärdsområdets verksamhet, såsom brister i det interna informationsflödet, får inte leda till att rättigheterna för en person med svår funktionsnedsättning inskränks eller att tillgodoseendet av dem förhindras.

I ärende 2244/2024* delgav BJO regionförvaltningsverket sin uppfattning om lagstridig fördröjning i behandlingen av begäran om omprövning som gällde specialomsorger om personer med intellektuell funktionsnedsättning (eftermiddagsvård). BJO ansåg att den tid (10 månader) som gått åt till behandlingen av begäran om omprövning var oskäligt lång vid regionförvaltningsverket, enligt vilken handläggningstiden hade berott på att det inte funnits tillräckligt med personal som hade kompetens att behandla begäran om omprövningar i ärenden som gäller specialomsorger.

Av utredningen hade inte framkommit godtagbara grunder för fördröjningen av behandlingen av begäran om omprövning. I sin bedömning av hur brådskande behandlingen av begäran om omprövning var och hur klandervärt regionförvaltningsverkets förfarande var beaktade BJO dessutom att begäran om omprövning hade gällt ordnandet av vård för ett barn i sårbar ställning.

I sitt avgörande 1699/2024* fäste BJO välfärdsområdets uppmärksamhet vid att anmärkningarna ska behandlas på behörigt sätt och att ett skriftligt svar ska ges inom skälig tid. Välfärdsområdet hade inte förfarit i enlighet med lagen vid fakturering av tjänster som stöder rörligheten och vid svaret på påminnelsen om betalning av självrisken.

ÖVRIGA AVGÖRANDEN

Kartläggning av personlig assistans vid hembesök

Enligt BJO:s uppfattning i fallet 1905/2023* ska, inom ramen för hemfriden som tryggas i grundlagen, kartläggningen alltid avbrytas på begäran av klienten, även om klienten tidigare har samtyckt till det. Klientens genuina samtycke är en absolut förutsättning för att klientens prestations- och funktionsförmåga ska kunna kartläggas hemma hos klienten. Socialarbetaren hade gjort en bedömning av den klagandes servicebehov och en serviceplan, och som stöd hade använts en närvårdares kartläggning av hjälpbehovet som gjorts vid ett hembesök.

Bedömningsperioden för personlig assistans (dagar och innehåll) ska avtalas i samarbete med klienten. Bedömningen eller kartläggningen av servicebehovet får inte bli oskäligt tungt för en klient inom socialvården eller annars omöjligt att genomföra. Därför ska myndigheten i samband med planeringen av servicen på förhand diskutera med klienten och utreda klientens åsikter om sätten att bedöma servicebehovet eller funktionsförmåga och olika alternativ för dessa sätt.

I sina avgöranden 3193/2024* och 5639/2024 ansåg BJO att det är allmänt motiverat och värt att understöda att man inom serviceproducenternas tjänster inom socialvården utarbetar genomförandeplaner (såsom en genomförandeplan för arbetsverksamhetens service) med hjälp av vilka man kan ordna för klienterna individuella, planmässiga tjänster som är förenliga med deras intressen. I de avgjorda fallen hade de klagande varit missnöjda med handledarnas förfarande vid arbetsverksamhetscentret.

Boendeenhetens förfarande vid stödjande av beslutsfattning

I fallet 1208/2023* konstaterade BJO att det med tanke på tillgodoseendet av självbestämmanderätten för en person med funktionsnedsättning är väsentligt att personen som ger stöd (t.ex. en handledare vid en boendeenhet, assistent eller anhörig) inte beslutar om viktiga ärenden som gäller personen med funktionsnedsättning och att man inte tar ställning till saken så att personen med funktionsnedsättning uppfattar ställningstagandet som sådant som hen måste följa. Denna uppfattning hindrar naturligtvis inte att man diskuterar det aktuella ärendet med personen med funktionsnedsättning (med personens samtycke och medverkan) och även lyfter fram alternativa lösningar och deras konsekvenser. Ju viktigare ett ärende som gäller en person med funktionsnedsättnings liv är, desto försiktigare ska man förhålla sig till att påverka personens egen åsikt och vilja. Målet ska vara att personen med funktionsnedsättning verkligen ska kunna bilda sig en egen uppfattning om saken.

Tillämpningen av det ovan konstaterade i det aktuella klagomålsärendet, där stämningsmannen hade skickat handlingar till den klagandes dotter med intellektuell funktionsnedsättning, kunde ha förutsatt att handledaren vid boendeenheten eller någon annan som hör till personalen skulle ha diskuterat stämningsmannens handling och dess syfte samt alternativa tillvägagångssätt och deras eventuella följder med den klagandes dotter. I detta sammanhang hade det varit motiverat att fråga om den klagandes dotter önskar att man informerar modern eller någon annan om stämningsmannens besök. BJO ansåg det vara allmänt viktigt att i synnerhet producenter av boendeservice för personer med intellektuell funktionsnedsättning har tillräcklig information om frågor som gäller självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning och stöd i beslutsfattandet.

Respekten för självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning och beaktandet av deras egna önskemål är utgångspunkten i lagstiftningen om socialvårdstjänster. I vissa vardagliga situationer kan till exempel ett tillvägagångssätt som är förenligt med intressena för en person med intellektuell funktionsnedsättning dock förutsätta att man i en svårbegriplig situation diskuterar med klienten och vid behov stöder klienten i att fatta sitt eget beslut. Artikel 12 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förutsätter att en person med funktionsnedsättning kan få det stöd hen behöver när hen utnyttjar sin rättshandlingsförmåga. Som en del av den normala vardagen inom boendeservicen för personer med funktionsnedsättning kan det ovan konstaterade till exempel innebära att en person med funktionsnedsättning stöds i att förstå saker, bilda och uttrycka sin egen åsikt samt bedöma konsekvenserna av beslut och genomföra beslut.

Tillgodeseende av självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning i bostadsgruppen

Klientens åsikt hade inte utretts tillräckligt i fråga om tillhandahållande av personlig assistans även på söndagar. BJO ansåg att ett felaktigt förfarande med tanke på klientens självbestämmanderätt var att klientens individuella önskemål och behov inte hade bedömts tydligt – vid behov med stöd – i klientens normala vardag. Utgångspunkten för assistansen ska vara behov och önskemål för en person med svår funktionsnedsättning om vad hen ska göra och när hen vill göra något på sin fritid.

Handledarna är skyldiga att respektera klientens vilja (självbestämmanderätt). BJO ansåg det vara en osaklig grund att den ledande handledaren vid boendeenheten nämnde att man vid gruppboendet ifrågasätter klientens planer på en söndag utgående från de resurser som samhället förfogar över. Servicegivarens uppgift är att se till att klientens rätt till personlig assistans tillgodoses i enlighet med tjänsteinnehavarens beslut och inte längre utvärdera samhällets resurser i ett beslut som redan har fattats. Klienten ska ha möjlighet att påverka hur hens service genomförs inom ramen för de beslut som fattats för hen så att servicen på bästa möjliga sätt motsvarar klientens behov och stöder klientens resurser. I praktiken kan detta innebära att en person med funktionsnedsättning får stöd för att bilda och uttrycka sin egen åsikt.

BJO uppmanade Helsingfors stads social-, hälsovårds- och räddningssektor att i fortsättningen säkerställa att i synnerhet anordnare och tillhandahållare av boendeservice för personer med intellektuell funktionsnedsättning har tillräcklig kompetens och information om frågor som gäller självbestämmanderätt och stöd i beslutsfattande för personer med funktionsnedsättning när klientplanerna för personer med funktionsnedsättning utarbetas och boendeservicen genomförs 6756/2023*.

Begränsning av användningen av mobiltelefon vid anstaltsrehabilitering

I sitt avgörande 1315/2023* ansåg BJO att man vid boendeenheten för anstaltsrehabilitering dygnet runt hade förfarit felaktigt när den klagande inte själv hade fått ringa efter hjälp på önskat sätt. BJO fäste boendeenhetens uppmärksamhet vid att en verbal begränsning av klientens användning av mobilen i praktiken kan innebära begränsning av kontakter. Lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda innehåller inga bestämmelser om begränsning av kontakter och därför är det i princip inte tillåtet att begränsa användningen av mobilen enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Om klientens kontakter i övrigt begränsas utan grund och inget överklagbart beslut har fattats i ärendet, har klienten dock rätt att även då föra lagenligheten hos anteckningen eller anvisningen om begränsning av kontakter (handlingar) till behörig förvaltningsdomstol för prövning.

Socialhandledarens förfarande vid utlämnande klientens personliga uppgifter till läroanstalten

Ställföreträdaren för BJO ansåg att välfärdsområdet hade förfarit lagstridigt i ärendet, eftersom utlämnandet av den klagandes uppgifter inte kunde verifieras i klientanteckningarna på det sätt som lagen förutsätter. Till exempel framgick inte av klientanteckningen vilka uppgifter om klaganden som hade lämnats ut till läroanstalten under telefonsamtalet och även uppgifterna om samtycket hade antecknats bristfälligt.

I en situation där klienten tillfrågas om ett uttryckligt samtycke till att lämna ut hälsouppgifter och andra uppgifter om hen, är det viktigt att klienten förstår entydigt vilka uppgifter det är fråga om när hen ger sitt samtycke, det vill säga vilka uppgifter som berättas om hen och på vilket sätt. Detta skyddar klienternas integritet och säkerställer att behandlingen av uppgifterna sker lagenligt. Utifrån utredningen har det förblivit oklart om den klagande har fått tillräcklig information om sina rättigheter och om myndighetens skyldigheter på ett sätt som hen förstår.

Ett uttryckligt samtycke förutsätter att klaganden skulle ha tillfrågats separat om det passar hen att uppgifter om hens hälsotillstånd ges ut till läroanstalten och att hen skulle ha informerats om betydelsen av att uppgifterna lämnas ut, för att den klagande ska känna till de omständigheter som påverkar hens rättsliga ställning.

Ställföreträdaren för BJO fäste också uppmärksamhet vid att samtycket ska ges tydligt och frivilligt så att den som ger samtycket har alla uppgifter om ärendet när samtycket ges. Klientens uttryckliga samtycke ska kunna verifieras efteråt. Med hjälp av dessa förutsättningar säkerställs att klientens dataskydd och rättigheter står i centrum och att behandlingen av uppgifter är lagenlig 7218/2023*.

Även avgörandet 1905/2023* gällde registrering av uppgifter. Respons från en klient är nödvändig för övervakningen och kontrollen av tjänsten, och en sådan uppgift ska antecknas. BJO ansåg att myndigheten till denna del hade försummat att registrera nödvändiga uppgifter. Med anledning av det inträffade fäste BJO välfärdsområdets uppmärksamhet vid vikten av korrekt dokumentation. Dokumentationen är också viktig med tanke på personalens rättsskydd. Välfärdsområdet ansvarar för att dess personal har lagenliga anvisningar för sina anställda och att arbetstagarnas registreringar sker på behörigt sätt.

3.4.5 AVGÖRANDE INOM SOCIALFÖRSÄKRINGSOMRÅDET

Under berättelseåret inkom flera klagomål (12), där FPA hade beviljat klaganden krävande medicinsk rehabilitering, men FPA hade antingen efter konkurrensutsättningen av serviceproducenterna förkastat den klagandes krav på direktupphandling eller så hade den klagande inte hittat någon ledig eller lämplig serviceproducent från FPA:s register över serviceproducenter.

BJO började inte samtidigt med besvärsmyndigheten undersöka de klagomål där besvär över FPA:s avslagsbeslut gällande kravet på direktupphandling var anhängiga.

AVBROTT I KRÄVANDE MEDICINSK REHABILITERING PÅ GRUND AV ATT AVTALET OM DIREKTUPPHANDLING UPPHÖR

I fallet 2970/2023* gav BJO en anmärkning till FPA för dess lagstridiga och felaktiga förfarande, eftersom FPA hade fattat nya beslut om krävande medicinsk rehabilitering (psykoterapi) för den klagande, även om FPA:s tidigare beslut hade vunnit laga kraft. FPA kan inte själv ändra ett tidigare beslut till klientens nackdel utan klientens eller någon annan parts samtycke, om beslutet har vunnit laga kraft. Samtidigt fäste BJO FPA:s uppmärksamhet vid noggrannhet i beslutsfattandet i ett krävande medicinskt rehabiliteringsärende och vid tryggheten av klientens och servicegivarens tillgång till information.

BJO ansåg det vara en allvarlig brist att FPA i sitt nya beslut inte hade beaktat 110 § i lagen om offentlig upphandling och koncession, där det föreskrivs om förutsättningarna för direktupphandling i enskilda fall, och därmed om klientens eventuella behov av att trygga en betydande vård- eller klientrelation. Dessutom ansåg BJO att det var en brist att det av FPA:s beslut inte framgick någon bestämmelse på basis av vilket klientens ärende hade tagits upp till ny behandling, även om beslutet till denna del var något motiverat. BJO ansåg att motiveringarna till beslutet i fråga var bristfälliga till den del det inte framgick detaljerat av beslutet när klienten hade beviljats rehabilitering och vilket beslut som hade avslutats eller egentligen avbrutits genom det beslut som nu fattats. BJO bad FPA meddela om eventuella åtgärder i ärendet senast den 8 november 2024.

FPA meddelade den 1 november 2024 att man som en åtgärd utvecklar förmånsbeslutens begriplighet och tydlighet. Dessutom meddelade FPA att man i sin verksamhet och i utvecklingen av upphandlingsförfarandena beaktat de observationer om kontinuiteten i klientens rehabilitering som biträdande justitieombudsmannen lyft fram. Kontinuiteten i klientens rehabilitering granskas som ett centralt perspektiv i den kommande upphandlingsprocessen. Dessutom fästs särskild uppmärksamhet vid beslutens begriplighet.

I sitt andra avgörande 2225/2023* ansåg BJO att FPA hade försummat att meddela klaganden i sitt fortsatta beslut om krävande medicinsk rehabilitering (psykoterapi) om att FPA:s avtalsperiod med serviceproducenten upphör under beslutets giltighetstid och att serviceproducenten på grund av detta kan byta. I beslutet hade dessutom på ett vilseledande sätt meddelats att serviceproducenten (terapeuten) fortsätter under hela beslutets giltighetstid. Denna försummelse, som i utredningen konstaterades vara ett mänskligt misstag, hade för sin del lett till att klienten och terapeuten hade blivit överraskade av att terapin avbröts.

BJO fäste FPA:s uppmärksamhet vid noggrannhet i beslutsfattandet om rehabiliteringsbeslut och tryggheten av klientens tillgång till information. BJO fäste också FPA:s uppmärksamhet vid att trygga klientens tillgång till information när sändningen sker med hjälp av program, eftersom klienten enligt FPA:s utredning inte hade fått ett informationsbrev som skickats programstyrt på grund av att hen inte hade ett gällande beslut om individuell terapi under programmets körning för att välja mottagare.

I det tredje fallet 4419/2023* ansåg BJO att det var särskilt klandervärt att inledandet av krävande medicinsk rehabilitering (talterapi) fördröjdes med tanke på att det var fråga om ett 4-årigt barn. Tillhandahållandet av tjänsten, dvs. barnets rätt till talterapi, tillgodosågs först nästan 10 månader efter den tidpunkt som fastställdes i beslutet. BJO framförde sin klandrande uppfattning om FPA:s lagstridiga förfarande vid ordnandet av talterapi för barn.

BJO ansåg det vara problematiskt att FPA hade uppmuntrat den klagande att fortsätta att söka en tjänsteproducent i det egna försäkringsdistriktet (även om den klagande hade meddelat att det inte fanns någon terapeut i distriktet i fråga) och FPA hade haft kännedom om att man i konkurrensutsättningen inom försäkringsdistriktet i fråga inte hade nått det eftersträvade antalet klienter. BJO betonade att FPA också är skyldig att följa upp hur terapitjänsterna genomförs inom olika försäkringsdistrikt. BJO ansåg att det ärende som hen nu undersökt visade att uppföljningen inte har varit aktuell och heltäckande.

När det gäller att ordna rehabilitering för barn ska FPA se till att barnens grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses. Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer. Bestämmelsen tillåter så kallad positiv särbehandling. BJO ansåg att FPA bättre hade kunnat beakta möjligheten till positiv särbehandling av barnet i ordnandet av talterapi så att barnets grundläggande och mänskliga rättigheter skulle ha tillgodosetts betydligt snabbare än vad som nu skett. Även vid tillämpandet av konkurrenslagstiftningen ska barnets rätt till tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster enligt grundlagen tillgodoses. BJO konstaterade att problemen med tillgången till talterapeuter beror på faktorer som justitieombudsmannen kan påverka endast i liten utsträckning eller inte alls.

3.4.6 AVGÖRANDEN INOM HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSOMRÅDET

NEKANDE AV HOMEOPATISK BEHANDLING

I avgörande 5837/2023* konstaterade BJO att i regel har vem som helst, även invånare inom boendeservice med heldygnssorg för personer med intellektuell funktionsnedsättning, möjlighet att använda homeopatiska preparat eller preparat som säljs utan recept. Enbart det att en person med funktionsnedsättning bor i en boendeserviceenhet berättigar inte till begränsning av personens rättigheter. Respekt för självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning är en av de bärande principerna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Riktlinjen om att boendeserviceenhetens personal inte ger klienten homeopatiska preparat hade gjorts absolut utan att det hade lämnats möjlighet att pröva ärendet från fall till fall.

Den klagandes dotters åsikt hade inte utretts tillräckligt eller utredningen i ärendet hade åtminstone till denna del varit bristfällig. Med tanke på självbestämmanderätten för en person med intellektuell funktionsnedsättning ansåg BJO att det var ett felaktigt förfarande att den klagandes dotters individuella önskemål och behov eller eventuella alternativa verksamhetssätt inte alls hade bedömts. Även i planen för läkemedelsbehandling ska man beakta självbestämmanderätten för personen med funktionsnedsättning och den individuella prövningen av personens situation.

BJO rekommenderade att boendeenheten utreder vilken åsikt den klagandes dotter har i ärendet, om det är möjligt. BJO rekommenderade också att enhetens representanter tillsammans med den klagandes dotter och den klagande samt den behandlande läkaren bedömer om det finns ett sätt att tryggt ge det homeopatiska preparatet till den klagandes dotter om hen önskar det.

ÖVRIGA AVGÖRANDEN

I ärende 3022/2023* (avgörande på svenska) ansåg BJO att behandlingen av rehabiliteringsärendet (talterapi) hade tagit oskäligt lång tid när utredningen av barnets rehabiliteringsbehov hade varit anhängig i över sex månader. Den aktör som ansvarar för att ordna tjänsten borde vid behov ha haft tillgång till Kårkulla samkommuns klientuppgifter redan innan samkommunen lades ner, eftersom staden hade köpt tjänsten av Kårkulla.

BJO fäste i sitt avgörande 4592/2023* välfärdsområdets uppmärksamhet vid noggrannhet i informationsutbyte mellan hälso- och sjukvårdens verksamhetsenheter, så att korrekta uppgifter om patienten överförs på behörigt sätt till en annan verksamhetsenhet och på så sätt tryggar kontinuiteten i patientens behovsenliga vård. I fallet kunde det bristfälliga informationsutbytet allvarligt ha äventyrat patientens säkerhet i flytten från centralsjukhuset till hälsovårdscentralens vårdavdelning, vilket BJO ansåg vara särskilt klandervärt med beaktande av att klienten på grund av en svår skada inte själv har kunnat kalla på den hjälp hen behöver. BJO ansåg det vara bra och ändamålsenligt att välfärdsområdet hade tagit i användning veckovisa statusmöten för att förbättra vårdkedjornas funktionalitet och undvika fördröjningar i förflyttningen.

Avgöranden som gäller förbrukningsartiklar och hjälpmedel 3321/2023* och 522/2024 beskrivs i avsnitt 4.11 i berättelsen.

3.4.7 AVGÖRANDE INOM POLISBRANSCHEN

I fallet 151/2023* gav JO polisinrättningen en anmärkning med tanke på framtiden om förfarande som strider mot principen om respekt för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i polislagen, om bristen på tillgång till toalett, måltider på golvet, otillräcklig övervakning och vägran att göra så kallade rimliga anpassningar. Avgörandet beskrivs i avsnitt 4.3 och på justitieombudsmannens webbplats.